

До спеціалізованої вченої ради Д 64.055.6
Харківського національного економічного
університету імені Семена Кузнеця

**ВІДГУК
ОФІЦІЙНОГО ОПОНЕНТА**

**на дисертаційну роботу ЛЕСИКА Віталія Олексійовича
на тему: «Моніторинг фінансової стабільності банківської системи»,
подану на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за
спеціальністю 08.00.08 – гроші, фінанси і кредит**

**АКТУАЛЬНІСТЬ ТЕМИ ДОСЛІДЖЕННЯ, ЇЇ ЗВ'ЯЗОК ІЗ НАУКОВИМИ
ПРОГРАМАМИ, ПЛАНАМИ ТА ТЕМАМИ**

Не зважаючи на те, що вітчизняна банківська система протягом останніх декількох років перебуває у стані перезавантаження та очищення від проблемних банків, що призвело до певних позитивних результатів, циклічний характер фінансових криз є підставою для запровадження дієвих механізмів завчасного виявлення та нейтралізації кризових процесів, які дестабілізують її стан. Протягом вагомими драйверами вирішення відповідних завдань є існуючі проблеми банківської системи, які після кризи 2014-2015 рр. залишаються невирешеними та у подальшому можуть бути каталізаторами розгортання негативних явищ. Зокрема, досить гостро відчуваються проблеми високого рівня доларизації (кредитів та депозитів) та проблемної заборгованості клієнтів у кредитному портфелі вітчизняних банків, їх недостатньої капіталізації, низької прибутковості, недовіри з боку населення та ін. Такі тенденції на думку міжнародних експертів також вкрай негативно позначились й на рейтингу України за Індексом глобальної конкурентоспроможності (The Global Competitiveness Index), який щорічно розраховується Всесвітнім економічним форумом та в якості однієї з складових цього індексу включає рівень розвитку фінансового ринку, зокрема міцність банків. Рейтингова оцінка саме за цим критерієм протягом 2014-2018 рр. була однією з найгірших для України, а у «Рейтингу країн світу за Індексом глобальної конкурентоспроможності 2017-2018» міцність українських банків було оцінено вкрай низько – 135 позиція із 137. Все це свідчить про те, що

ХНЕУ ім. С. Кузнеця
ВХ. № 19/88-01-20
"15" 01 2019 р.

проведення посиленого моніторингу фінансової стабільності банківської системи та використання удосконаленого інструментарію для його реалізації на сьогодні є вкрай важливим для мега регулятора завданням, тому підтверджує актуальність теми і своєчасність представленого до захисту дисертаційного дослідження Лесика В.О.

Актуальність теми підтверджується також тим, що робота виконана відповідно до плану наукових досліджень Харківського національного економічного університету імені Семена Кузнеця, а саме в межах наступних: «Вдосконалення системи управління діяльністю банку на основі використання інноваційних методів і технологій» (номер державної реєстрації 0113U008070), «Удосконалення стратегічного управління банком» (номер державної реєстрації 0114U001010) та «Оптимізація методів і технологій управління грошовими потоками в системі фінансового менеджменту» (номер державної реєстрації 0117U007240).

До звітів за вказаними темами включено окремі висновки та пропозиції дисертанта щодо особливостей реалізації моніторингу фінансової стабільності банківської системи, зокрема: проведення моніторингу та обґрунтування факторів забезпечення фінансової стабільності банків як структурних елементів банківської системи; визначення та вирішення проблем формування ресурсної бази банків в умовах забезпечення фінансової стабільності національної банківської системи.

СТУПІНЬ ОБґРУНТОВАНOSTІ ТА ДОСТОВІРНОСТІ НАУКОВИХ ПОЛОЖЕНЬ, ВИСНОВКІВ І РЕКОМЕНДАЦІЙ

Детальне ознайомлення зі змістом дисертації Лесика В.О. дає підстави стверджувати, що наукові положення, висновки і рекомендації, що містяться у дисертаційній роботі належним чином обґрунтовані, мають логічний зв'язок та є достовірними. Теоретико-методичні положення та практичні рекомендації щодо удосконалення моніторингу фінансової стабільності банківської системи (з урахуванням її емерджентності та специфіки функціонування окремих банків), які автор виносить на захист, ґрунтуються на узагальненні достатньо великої кількості публікацій відомих вітчизняних і зарубіжних дослідників у сфері реалізації моніторингових процедур, фінансової стабільності в цілому та банківської системи, зокрема, фінансового менеджменту банків та антикризового

управління. Окрім наукових праць, дисертантом опрацьовано та враховано законодавчі документи, нормативні положення та річні звіти Національного банку України. Виконуючи дослідження, здобувач широко використовував систему загальнонаукових і спеціальних методів, зокрема: теоретичного узагальнення, системного підходу, компаративного аналізу, методи ентропії та таксономії, «центру ваги», методи «трьох сигм» та «золотого перетину», канонічного, регресійного та конвергентно-дивергентного аналізу.

Достовірність отриманих результатів, висновків і пропозицій підтверджується проведеними у дисертації розрахунками, аналізом достатньо великого масиву статистичної інформації та застосуванням економіко-математичного інструментарію.

Обґрунтованість та достовірність наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, також підтверджується публікацією основних результатів дослідження у наукових періодичних виданнях України та інших держав, які включені до міжнародних наукометричних баз. Окремі положення дисертації було оприлюднено на профільних науково-практичних конференціях з широкою географією проведення.

Вищевикладене свідчить про достатню обґрунтованість і достовірність наукових положень, висновків і рекомендацій дисертації Лесика В.О.

НАУКОВА НОВИЗНА ПОЛОЖЕНЬ, ВИСНОВКІВ І РЕКОМЕНДАЦІЙ, СФОРМУЛЬОВАНИХ У ДИСЕРТАЦІЇ

Загальним науковим результатом дисертаційного дослідження є розвиток теоретичних положень і методичних підходів, розроблення науково-практичних рекомендацій з удосконалення моніторингу фінансової стабільності банківської системи з урахуванням такої властивості як емерджентність та специфіки функціонування окремих банків.

На захист автором представлено такі наукові результати:

1. Удосконалення діагностичного інструментарію моніторингу фінансової стабільності банківської системи (стор.128-147).

Суть результату: обґрунтування порогових значень (наближення до яких сигналізує про наявність кризових тенденцій) для показників оцінки фінансової стабільності банківської системи в цілому (макрорівень) та фінансової стабільності окремих банків (мікрорівень).

Наукова новизна результату: в процесі моніторингу фінансової стабільності банківської системи запропоновано визначати відхилення показників її оцінки, обґрунтованих з позиції властивості емерджентності, та показників експрес-оцінки фінансової стабільності банків, від порогових значень, які обґрунтовані за результатами шкалювання відповідних параметрів.

Доведеність. Результат доведено на основі використання компаративного аналізу та побудованих інтервальних шкал для індикаторів фінансової стабільності з використанням методу «трьох сигм». Пропозиції з визначення порогових значень для показників оцінки фінансової стабільності банків знайшли практичне впровадження в діяльності ПАТ «ПРАВЕКС-БАНК» (довідка про впровадження № 184/05/27 від 07.09.2014 р.)

Пріоритетність в отриманні цього результату підтверджується публікаціями 4,11,16,20 за списком в авторефераті.

2. Удосконалення методичного підходу до оцінювання фінансової стабільності банківської системи (стор.93-115).

Суть результату: визначення кількісного та якісного рівнів фінансової стабільності банківської системи як аналітичного підґрунтя моніторингу її стану.

Наукова новизна результату полягає у: врахуванні прояву властивості емерджентності банківської системи для оцінювання її фінансової стабільності; визначенні інтегрального індикатора фінансової стабільності банківської системи шляхом поетапного об'єднання показників оцінки ефективності реалізації її функцій, інтенсивності кредитно-фінансової взаємодії на міжбанківському ринку, структурних змін і фінансових диспропорцій, діяльності системних банків та співвідношення його кількісного значення із якісними рівнями (низьким, середнім, високим).

Доведеність. Результат доведено на основі: розрахунку інтегральних показників оцінки фінансової стабільності банківської системи України протягом 2007-2016 рр. із застосуванням методів ентропії та середнього геометричного; шкалювання узагальнюючого параметру та визначення якісного рівня фінансової стабільності банківської системи відповідно до методу «золотого перетину». Запропоновані показники оцінювання структурних змін і фінансових диспропорцій у банківській системі мають науково-практичний потенціал для його реалізації у діяльності Ради НБУ (довідка про впровадження № 10-0007/52917 від 02.10.2018 р.).

Пріоритетність в отриманні цього результату підтверджується публікаціями

2,3,5,6,17,20 за списком в авторефераті.

3. Удосконалення методичних положень щодо визначення ймовірності зміни рівнів фінансової стабільності банків у короткостроковій перспективі (стор.201-215).

Суть результату: формування короткострокових прогнозів щодо зміни рівнів фінансової стабільності банків для ідентифікації найбільш фінансово уразливих з них у перспективі.

Наукова новизна результату: запропоновано визначати ймовірність зміни рівнів (високого, середнього та низького) фінансової стабільності банків на основі аналізу виявлених конвергентно-дивергентних тенденцій у банківському секторі за обґрунтованими репрезентативними показниками її експрес-оцінки (коефіцієнт захищеності власного капіталу, коефіцієнт генеральної ліквідності, рівень робочих активів та рентабельність активів).

Доведеність. Результат доведено на основі розрахунку показників σ -конвергенції, β -конвергенції, клубної конвергенції та параметрів стійкості груп банків, об'єднаних за рівнями їх фінансової стабільності. Рекомендації з проведення експрес-оцінки фінансової стабільності банків знайшли практичне впровадження в діяльності ПАТ «СХІДНО-УКРАЇНСЬКІЙ БАНК «ГРАНТ» (довідка про впровадження № 2343/01-1-01 від 24.10.2017 р.).

Пріоритетність в отриманні цього результату підтверджується в публікаціях 7,9,20 за списком в авторефераті.

4. Удосконалення методичного підходу до визначення домінант забезпечення фінансової стабільності банківської системи (стор.150-184).

Суть результату: формування стратегічних орієнтирів розвитку банківської системи в контексті забезпечення її фінансової стабільності, що охоплюють аспекти руху фінансових потоків між суб'єктами міжбанківського ринку, забезпечення валютної та цінової стабільності, стабілізації банківського кредитування економіки, вирівнювання диспропорцій у банківській системі, попередження виникнення та поширення системних ризиків.

Наукова новизна результату: на відміну від існуючих підходів, автором запропоновано визначати домінанти забезпечення фінансової стабільності банківської системи не лише на основі наявних внутрішніх фінансових дисбалансів, але й з урахуванням причинно-наслідкової залежності між фінансовими параметрами, що її характеризують.

Доведеність. Результат доведено на основі проведеного канонічного аналізу

з виявлення залежності між показниками оцінки фінансової стабільності банківської системи та побудованого за його результатами їх рейтингу. Результати апробації методичного підходу до визначення домінант забезпечення фінансової стабільності банківської системи мають науково-практичний потенціал для його реалізації у діяльності Ради НБУ (довідка про впровадження № 10-0007/52917 від 02.10.2018 р.).

Пріоритетність в отриманні цього результату підтверджується в публікаціях 8,12,20 за списком в авторефераті.

5. Розвинуто методичний підхід до оцінки чутливості рівня фінансової стабільності банківської системи до зміни параметрів, що характеризують інструменти банківського регулювання (стор.184-200).

Суть результату: визначення найбільш дієвих інструментів банківського регулювання, які запропоновано враховувати в процесі моніторингу фінансової стабільності банківської системи з метою прогнозування зміни її рівня та впровадження коригуючих заходів із забезпечення.

Наукова новизна результату полягає у: виявленні залежності значення інтегрального показника оцінки фінансової стабільності банківської системи від зміни параметрів, які характеризують інструменти банківського регулювання (проведення процентної політики, здійснення операцій з рефінансування банків та з цінними паперами на відкритому ринку, встановлення норм обов'язкових резервів для банків, управління золотовалютними резервами (включаючи валютні інтервенції), регулювання експорту та імпорту капіталу, встановлення обов'язкових економічних нормативів та норм відрахувань до резервів на покриття ризиків від активних банківських операцій, управління валютним курсом); використанні коефіцієнтів еластичності, що розраховані на основі проведеного регресійного аналізу, для обґрунтування інструментів, дія яких найбільше обумовлює коливання рівня фінансової стабільності банківської системи.

Доведеність. Результат доведено на основі побудованих регресійних моделей залежності рівня фінансової стабільності банківської системи від зміни кількісних вимірників її інструментального забезпечення.

Пріоритетність в отриманні цього результату підтверджується в публікаціях 12,18,19 за списком в авторефераті.

6. Розвинуто систему організаційно-економічного забезпечення фінансової стабільності банківської системи (стор.50-74).

Суть результату: уточнено складові системи організаційно-економічного забезпечення фінансової стабільності банківської системи (мету, завдання, суб'єкти, об'єкти, принципи, функції, інструменти).

Наукова новизна результату: автором запропоновано поєднання інструментів монетарної політики НБУ, існуючих та перспективних до впровадження інструментів макро- та мікропруденційного регулювання; змістовне наповнення елементів розробленої системи організаційно-економічного забезпечення фінансової стабільності банківської системи враховує як особливості її функціонування з позиції складного системного утворення, так і окремих банків, зокрема.

Доведеність. Результат доведено на основі теоретичного узагальнення та використання системного підходу. Пропозиції щодо узагальнення факторів забезпечення фінансової стабільності банків використано у роботі ПАТ «Банк «Український капітал» (довідка про впровадження № 334/04-155 від 07.02.2018 р.).

Пріоритетність в отриманні цього результату підтверджується в публікаціях 10,18 за списком в авторефераті.

ТЕОРЕТИЧНА ЦІННІСТЬ І ПРАКТИЧНА ЗНАЧИМІСТЬ НАУКОВИХ РЕЗУЛЬТАТІВ

Наукова цінність та практична значимість одержаних результатів обумовлена можливістю широкого застосування розроблених у дисертації теоретико-методичних положень та практичних рекомендацій щодо удосконалення етапів моніторингу фінансової стабільності банківської системи.

Теоретична цінність наукових результатів полягає в розвитку категоріального апарату фінансової стабільності банківської системи, уточненні етапів її моніторингу та елементів системи організаційно-економічного забезпечення.

Серед основних положень дисертації практичне значення мають: діагностичний інструментарій моніторингу фінансової стабільності банківської системи та методичний підхід до її оцінювання з урахуванням такої властивості як емерджентність, що дозволяють діагностувати наявність кризових тенденцій та проводити комплексну кількісну й якісну оцінку фінансової стабільності банківської системи як аналітичного підґрунтя моніторингу її стану відповідно;

процедура експрес-оцінки фінансової стабільності банків та методичні положення щодо визначення ймовірності зміни рівнів їх фінансової стабільності, імплементація яких уможливує проведення оперативного моніторингу фінансової стабільності банківського сектору та дозволяє формувати прогнози на короткострокову перспективу щодо погіршення фінансового стану банків; методичний підхід до визначення домінант забезпечення фінансової стабільності банківської системи, що передбачає обґрунтування стратегічних орієнтирів її подальшого розвитку; методичний підхід до оцінювання чутливості фінансової стабільності банківської системи до зміни параметрів, які характеризують інструменти банківського регулювання, що дозволяє визначити найбільш дієві з них за впливом на її рівень.

Практична значимість результатів дисертаційного дослідження підтверджується їх впровадженням у діяльність регулятивних органів та банків. Висновки та рекомендації дисертанта щодо оцінювання структурних диспропорцій і змін у банківській системі та визначені домінанти забезпечення її фінансової стабільності мають науково-практичний потенціал для його реалізації у діяльності Ради НБУ (довідка про впровадження № 10-0007/52917 від 02.10.2018 р.). В діяльність ПАТ «ПРАВЕКС-БАНК» впроваджено рекомендації із визначення порогових значень для параметрів оцінки фінансової стабільності банків (довідка про впровадження № 184/05/27 від 07.09.2014 р.); в діяльність ПАТ «СХІДНО-УКРАЇНСЬКІЙ БАНК «ГРАНТ» – процедуру експрес-оцінки фінансової стабільності банків (довідка про впровадження № 2343/01-1-01 від 24.10.2017 р.); в діяльність ПАТ «Банк «Український капітал» – пропозиції щодо моніторингу зовнішніх і внутрішніх факторів забезпечення фінансової стабільності банків (довідка про впровадження № 334/04-155 від 07.02.2018 р.).

Результати наукових розробок автора використовуються у навчальному процесі Харківського національного економічного університету імені Семена Кузнеця при викладанні навчальної дисципліни «Банківське регулювання та нагляд» (довідка № 17/83-41-395 від 24.10.2017 р.).

ПОВНОТА ВИКЛАДЕННЯ НАУКОВИХ РЕЗУЛЬТАТІВ ДИСЕРТАЦІЇ В ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЯХ І АВТОРЕФЕРАТІ

Кількість, обсяг і якість опублікованих праць відповідають вимогам МОН України щодо оцінювання повноти висвітлення одержаних результатів

дисертаційної роботи на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук.

Наукові результати, отримані в дисертації, відображено у 20 наукових працях загальним обсягом 10,62 друк. арк. (особисто автору належить 7,95 друк. арк.), у тому числі: 1 стаття – у науковому фаховому виданні України; 11 статей – у наукових періодичних виданнях інших держав та у виданнях України, які включені до міжнародних наукометричних баз (SCOPUS, Index Copernicus, International Scientific Indexing, Scientific Index Services); 8 публікацій за матеріалами конференцій. У публікаціях, виконаних у співавторстві, особистий внесок автора відображений повною мірою. Усі здобутки дисертанта у повній мірі опубліковані до захисту.

Автореферат забезпечує ідентичність основних положень, висновків та пропозицій роботи, відповідає вимогам МОН України, що висуваються до кандидатських дисертацій за спеціальністю 08.00.08 – гроші, фінанси і кредит.

ДИСКУСІЙНІ ПОЛОЖЕННЯ ТА ЗАУВАЖЕННЯ ЩОДО ЗМІСТУ ДИСЕРТАЦІЇ

В цілому, позитивно оцінюючи наукове та практичне значення отриманих Лесиком В.О. наукових результатів, разом із тим необхідно звернути увагу на деякі положення дисертаційної роботи, які, на наш погляд, мають дискусійний характер чи потребують додаткового обґрунтування.

1. Виходячи з визначених особливостей реалізації моніторингу фінансової стабільності банківської системи (стор.85), заключними його етапами є формування пропозицій щодо виявлення домінант забезпечення фінансової стабільності банківської системи, перспектив щодо її підвищення та зміни рівнів фінансової стабільності банків. Практична апробація відповідних пропозицій знайшла своє відображення у 3 розділі дисертаційної роботи (стор.150-215). Проте, конкретні рекомендації щодо забезпечення фінансової стабільності автор пропонує лише для макrorівня (усієї банківської системи), а для рівня окремих банків пропозиції носять більш загальний характер. Тому, робота значно б виграла за рахунок доповнення практичних рекомендацій в частині визначення окремих типів стратегій забезпечення фінансової стабільності банків, що відповідають їй високому, середньому та низькому рівням.

2. Позитивно відзначаючи практичну цінність розробленого у дисертації

методичного підходу до оцінювання фінансової стабільності банківської системи (підрозділ 2.1, стор.93-115), в межах визначених показників діяльності системно важливих банків як одного з напрямів її оцінки, додаткового обґрунтування потребує доцільність проведення групування системних банків за рівнем їх системної значимості (першого та другого порядку). Також необхідно було б навести розрахунки показників фінансової стабільності за методикою z-score окремо для кожного із системно важливих банків, що дозволило б конкретизувати найбільш фінансово уразливі з них.

3. У цілому, погоджуючись із пропозиціями та висновками автора відносно необхідності використання скороченого переліку показників оцінки фінансової стабільності банків для мінімізації часових витрат в процесі її моніторингу, зауважимо, що окрім показників капітальної та ресурсної стійкості, ліквідності та ефективності (стор.116-123) в окрему групу параметрів, що характеризують фінансову стабільність банків, доцільно було б виокремити показники ризикованості їх діяльності.

4. Додаткового пояснення потребують отримані від'ємні значення показників експрес-оцінки фінансової стабільності банків, що визначені в якості порогових (стор.143, табл.2.12), відповідно до логіки використання діагностичного інструментарію моніторингу фінансової стабільності банківської системи.

5. Більшої конкретизації вимагає механізм формування рейтингу найбільш значимих показників оцінки фінансової стабільності банківської системи, що побудований за результатами проведеного у роботі канонічного аналізу (стор.153-183). До того ж виявлені кореляційні зв'язки між окремими індикаторами фінансової стабільності, на нашу думку, варто було б формалізувати у вигляді карти причинно-наслідкових зв'язків, що наочно демонструє каузальні зв'язки між ними.

6. В якості перспективних орієнтирів розвитку банківської системи дисертантом визначено ґрунтовний перелік домінант забезпечення її фінансової стабільності (стор.181-183). Проте, доцільно було б представити механізми їх реалізації, що підвищувало би їх практичну значущість.

Висловлені зауваження і зазначені недоліки не знижують позитивну оцінку теоретичного рівня та практичного значення результатів дисертаційної роботи Лесика В.О.

ЗАГАЛЬНИЙ ВИСНОВОК

Дисертаційна робота Лесика В.О. «Моніторинг фінансової стабільності банківської системи» є завершеною науковою працею, містить наукові положення та висновки, що дозволяють вирішити актуальне завдання щодо розвитку теоретичних положень та методичних підходів, розроблення науково-практичних рекомендацій для удосконалення інструментарію реалізації етапів моніторингу фінансової стабільності банківської системи.

Напрямок дисертаційного дослідження відповідає паспорту спеціальності 08.00.08 – гроші, фінанси і кредит. Дисертація та автореферат характеризуються науковим стилем та логічністю викладення матеріалу, відзначаються обґрунтованістю висновків та рекомендацій, що мають теоретичний і прикладний характер. Зміст дисертації відповідає визначеній меті та поставленим завданням, рівні положень наукової новизни («удосконалено» та «дістали подальшого розвитку») визначено коректно. Наукові положення, які виносяться на захист, у повній мірі відображені у публікаціях здобувача.

Таким чином, за основними ознаками дисертаційна робота Лесика В.О. відповідає вимогам, що висуваються до кандидатських дисертацій, зокрема, пп. 9, 11, 12, 13, 14 «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України № 567 від 24 липня 2013 року (зі змінами та доповненнями), а її автор – **Лесик Віталій Олексійович** – заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.08 – гроші, фінанси і кредит.

Офіційний опонент :

Професор кафедри банківського менеджменту
та обліку Тернопільського національного
економічного університету,
доктор економічних наук, професор

Ж. М. Довгань

Підпис

Завіряю:

Зав. загальним відділом

М. М. Довгань

Тарановська